

3. Lazarchuk, A. (2003). *Cinnosti lyudini u naukovo-psichologichnomu osmislenni* [Values of man are in a scientifically-psychological comprehension]. Kyiv.

4. Lenge, A. (2004). *Vvedenie v ekzistencialno-analiticheskuyu teoriyu emocij: prikosnovenie k cennosti*. [Introduction to the екзистенціально-аналитическую theory of emotions: touch to the value]. Moscow.

5. Myasishhev, V. N. (2000). *Ponyatie lichnosti v aspektax normy i patalogii*. [A concept of personality is in the aspects of norm and defect] Piter.

6. Padalka, G. M. (2008). *Pedagogika mistectva (teoriya i metodika vkladannya misteckix disciplin)*. [Pedagogics of art (Theory and methodology of teaching of artistic disciplines)]. Kyiv.

ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРА

БЕРГУНОВА Валерія Сергіївна – кандидат педагогічних наук, старший викладач кафедри мистецьких дисциплін Національного університету «Чернігівський колегіум» імені Т. Г. Шевченка

Наукові інтереси: музична педагогіка, формування особистості вчителя музичного мистецтва

INFORMATION ABOUT THE AUTHOR

VERGUNOVA Valeriya Serhijvna – Candidate of Pedagogic Sciences, Senior Lecturer of Professorial Chair of Art Teaching Taras Shevchenko National University «Chernihiv Collegium».

Circle of scientific interests: musical pedagogics, forming of personality of teacher of musical art.

*Дата надходження рукопису 22. 05. 2018 р.
Рецензент – д.п.н. професор О. М. Олексюк.*

УДК [378.147:78]:37.091.313

ЖУКОВ Василь Павлович –

аспірант кафедри загальної педагогіки і педагогіки вищої школи Харківського національного педагогічного університету імені Г. С. Сковороди
e-mail: zhikov.hnpu@gmail.com

ІНТЕГРАЦІЯ ФАХОВИХ І ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНИХ ДИСЦИПЛІН У ПІДГОТОВЦІ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ МУЗИЧНОГО МИСТЕЦТВА

Постановка та обґрунтування актуальності проблеми. Особливість викладання мистецьких дисциплін в сучасній загальноосвітній школі полягає в його інтегрованому характері, оскільки освітня галузь «Мистецтво» передбачає системне опанування різних видів мистецтв та різнопланову художньо-творчу діяльність. Інтегроване навчання мистецтвам забезпечує здійснення комплексного впливу на особистість через осягнення їхніх взаємозв'язків, усвідомлення можливості відображення дійсності мовою різних видів мистецтв.

Практичну реалізацію інтегрованого навчання учнів музичному мистецтву гальмує, передусім, непідготовленість вчителя до організації такого навчання. Саме вирішення останнього питання є актуальним завданням вищих закладів мистецько-педагогічної освіти. На це вказують науковці і викладачі-практики І. Козловська, І. Малашевська Л. Масол, Т. Рейзенкінд, О. Щолокова та інші.

Професія педагога-музиканта як вид трудової діяльності включає вміння і навички педагогічної, виховної, організаторської, просвітницької, методичної, виконавської роботи. Зазначені види діяльності відіграють важливу роль у вирішенні специфічних завдань, орієнтованих на підготовку майбутніх

учителів музичного мистецтва до інтегрованого навчання учнів і постійне особистісно-професійне вдосконалення самого педагога-музиканта.

Необхідність упровадження в шкільну практику інтегрованого навчання, а також багатопрофільний характер професійної діяльності сучасного вчителя музичного мистецтва зумовлює не тільки необхідність розвитку особистості фахівця, що володіє високим професіоналізмом, широким кругозором, професійно-педагогічною культурою, але й формування професійної компетентності інтегративного типу. Вирішити таке завдання в змозі інтегративний підхід, який дає можливість установити необхідні взаємозв'язки між різними видами професійної підготовки майбутнього вчителя музичного мистецтва, а також майбутньої музично-педагогічної діяльності, забезпечити міжпредметні зв'язки.

Головне завдання інтегрованого підходу в контексті нашого дослідження полягає у формуванні цілісного сприйняття особистістю всіх видів діяльності і комплексної реалізації їх на практиці під час інтегрованого навчання учнів. У зв'язку з цим актуальним є дослідження процесу професійної підготовки майбутнього вчителя музичного мистецтва з точки зору інтегративного підходу.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідження і публікації останніх років дають підстави свідчити про особливу увагу до пошуку шляхів удосконалення процесу професійної підготовки майбутніх учителів музичного мистецтва (Е. Абдуллін, О. Апраксіна, І. Немікіна, Ж. Сокольська, Н. Соколова, Г. Ципін та інші).

У зв'язку з тим, що система підготовки вчителя музики у вищій школі включає низку досить складних складових (загальнопедагогічну, музично-теоретичну, методичну, диригентську, вокально-хорову, інструментальну підготовку), більшість наукових праць присвячено вивченню окремих питань професійної підготовки, а підготовка в спеціальних музичних (виконавських) класах найчастіше розглядається окремо від педагогічної.

Значущість окремих напрямів музично-педагогічної підготовки майбутнього вчителя музичного мистецтва ґрунтовно досліджено в працях В. Антонюк, Л. Арчажнікової, Р. Верхолаз, З. Квасниці, Є. Куришева, Г. Ніколаї, Г. Падалки, Л. Смирнової, Т. Смирнової, Т. Танько, О. Щолокової, важливою ідеєю яких є педагогічне спрямування фахової підготовки.

Проте сучасний рівень педагогічної науки дає підставу говорити про необхідність інтегративного підходу до вивчення окремих сторін процесу професійної підготовки майбутнього вчителя музичного мистецтва в їх єдності і взаємозв'язку. Суть освітньої інтеграції розглядали І. Бех, Н. Гонтаровська, С. Гончаренко, О. Нижник, В. Новоблаговещенський та інші. Про необхідність поєднання у процесі професійної підготовки педагогів-музикантів музично-теоретичних, виконавських, педагогічних компонентів наголошується в дослідженнях Е. Абдулліна, Л. Арчажнікової, Л. Масол, Н. Миропольської, Л. Піджоян, О. Ростовського та інших учених.

Водночас, як свідчить вивчення масової практики музично-педагогічних факультетів вищих закладів освіти, розв'язання проблеми інтеграції фахових і психолого-педагогічних дисциплін у підготовці майбутніх учителів музичного мистецтва знаходиться на досить низькому рівні.

Мета статті – розкрити необхідність і шляхи реалізації інтеграції фахових і психолого-педагогічних дисциплін у підготовці майбутніх учителів музичного мистецтва до інтегрованого навчання учнів.

Виклад основного матеріалу дослідження. Музично-педагогічна діяльність учителя музичного мистецтва інтегрує в собі весь комплекс педагогічних і спеціальних (музичних) знань, умінь, здібностей. Однак в

організації професійної підготовки вчителя музичного мистецтва не завжди знаходить відображення важливий принцип організації процесу професійної підготовки – єдність педагогічної та спеціальної (музичної) підготовки. У зв'язку з цим істотно розширюється поняття про значення *інтегративної спрямованості* в процесі професійної підготовки вчителя музичного мистецтва [2; 5].

У психологічному словнику зазначається: «інтегральний – прийом, спосіб наукового пізнання, при якому, вивчаючи певне поліструктурне явище, спочатку виділяють його окремі елементи, а потім виробляють цілісний (інтегральний) погляд на нього» [6, с. 71]. Впорядкування неоднорідних складових у певну цілісність, систему, що має потенціал розвитку, є ядром поняття «інтеграція». Остання тісно взаємодіє з такими категоріями, як система, цілісність, синтез, комплексність.

Термін «інтеграція» (від лат. *integratio* – «відновлення», «поповнення», «цілий») у філософії тлумачиться як «сторона процесу розвитку, що пов'язана з об'єднанням у ціле різнорідних частин і елементів» [8, с. 215]. Інтегративний підхід у музичній освіті передбачає здійснення інтеграційних ідей у будь-якому компоненті педагогічного процесу відповідно до завдань навчання і виховання, що сприяє цілісності процесу професійної підготовки.

Виходячи з багатозначності інтерпретації вченими інтеграційного підходу, потрібно його уточнення в контексті проблеми дослідження.

Під *інтегративним підходом* розуміємо стратегію організації освітнього процесу, спрямованого на формування інтегрального мислення студента, що забезпечує професійно-особистісне становлення; розробку методів діяльності, конструювання складних об'єктів, що розвиваються у процесі їх дослідження на основі об'єднання в єдине ціле різних властивостей, моделей, концепцій; цілісне уявлення сукупності об'єктів, явищ, процесів, що об'єднуються спільністю як мінімум однієї з характеристик, у результаті чого створюється його нова якість [4].

У свою чергу інтеграція спрямована на поглиблення взаємозв'язків між дисциплінами, галузями знань, наукових знань з практикою, тим самим забезпечуючи цілісність навчального процесу. Внаслідок цього принцип інтеграції є найважливішою умовою всього процесу професійної підготовки майбутнього вчителя музичного мистецтва. На основі інтеграційного підходу до викладання музично-теоретичних дисциплін реалізується інноваційний потенціал навчання майбутніх учителів музичного мистецтва.

У процесі підготовки вчителя можна

говорити про два рівня інтеграційних процесів: рівень викладання (діяльність викладачів) та рівень учіння (діяльність студента). На рівні викладання педагог вибудовує концепцію побудови інтегрованих курсів (дисциплін) в контексті майбутньої професійної діяльності студента з урахуванням професійно-педагогічної спрямованості навчання конкретного курсу (дисципліни). Навчальна діяльність викладача при цьому спрямована на отримання студентами комплексного (інтегрованого) знання; формування як загальнопедагогічних, так і спеціальних (музичних) умінь, навичок, здібностей.

На рівні навчальної діяльності студента відбувається залучення кожного майбутнього фахівця в активну пізнавальну діяльність, яка вимагала б застосування як спеціальних (музичних) знань і умінь, так і загальнопедагогічних; а також чіткого усвідомлення, коли, яким чином і для чого ці знання і вміння можуть бути застосовані. Підкреслимо, що в указаному випадку виникає необхідність формування готовності до системно-цілісного сприйняття дійсності, до вміння рефлексувати свою діяльність.

Оскільки в професійній діяльності майбутнього вчителя музичного мистецтва музична і педагогічна складові представлено нерозривно (учитель і музикант), то і процес навчання студентів необхідно будувати на основі інтеграції цих складових. З огляду на це, для того щоб підготувати майбутнього вчителя музичного мистецтва до інтегрованого навчання учнів, необхідно змоделювати такі умови навчання студента, які були б адекватними тим реальним умовам, в яких він буде здійснювати свою професійно-педагогічну діяльність.

Створення педагогічних умов для цілісного, інтегративного характеру підготовки майбутніх фахівців, можливо шляхом теоретичного моделювання взаємозв'язків між компонентами педагогічної системи [1]. Кожному вчителю необхідно відмовитися від стандартних дидактичних методів викладання, а намагатися застосовувати і використовувати інноваційні методи і технології викладання, до яких відносимо і інтегроване навчання.

Переконані в тому, що інтеграція знань має розглядатися як один із шляхів мобільності і варіативності змісту освіти. Зазначимо, що роль посередника між різними галузями науки виконують інтегровані навчальні курси, які надають можливість якісно змінити зміст освіти (доповнити той чи інший навчальний предмет філософськими, психолого-педагогічними чи історичними знаннями).

Уважаємо, що цикл психолого-педагогічних дисциплін по відношенню до

фахових виконує функцію фундаменту, на якому будується методика та спеціальна підготовка майбутнього вчителя музичного мистецтва до інтегрованого навчання учнів. Безпосередньо вказаний цикл навчальних дисциплін пов'язаний з методиками навчання і виховання та педагогічною практикою, а опосередковано – з фаховими дисциплінами.

Центральною ланкою, яка поєднує дисципліни музичного і педагогічного циклів є курс «Методика музичного виховання», оскільки такий курс відбиває і музичні, і психолого-педагогічні питання.

У методиці музичного виховання інтегруються методика викладання гри на музичному інструменті, методика диригування і методика постановки голосу, які знаходять своє вираження в практичній діяльності вчителя музичного мистецтва в процесі інтегрованого навчання учнів.

Учені (І. Малашевська, Л. Піджоян, Н. Тарарак та інші науковці) зазначають, що поряд із специфічними існують логічні міжпредметні зв'язки. Якщо специфічні зв'язки спираються на зміст музичних дисциплін, то логічні визначаються кінцевою метою навчання та загальними завданнями професійно-педагогічної підготовки студентів [7]. Взаємодія специфічних і логічних міжпредметних зв'язків знаходить відбиття і в процесі практичної діяльності вчителя в школі.

У процесі дослідження дійшли висновку, що інтеграція фахових і психолого-педагогічних дисциплін у підготовці майбутніх учителів музичного мистецтва вимагає забезпечення її професійно-педагогічної спрямованості. Тому в процесі експериментальної роботи з експериментальної перевірки розробленої технології підготовки майбутніх учителів музичного мистецтва до інтегрованого навчання учнів вже на перших заняттях з курсу «Вступ до спеціальності», фахових дисциплін (гра на музичному інструменті, диригування, вокал тощо), знайомлячи студентів зі значимістю спеціальних дисциплін у підготовці вчителя музичного мистецтва, наголошували на інтегративному характері цієї професії.

Поряд із вагомістю фахових (спеціальних) дисциплін, підкреслювали роль педагогіки, психології, методики музикознавчих дисциплін, акцентували увагу на їх взаємозв'язку, розкривали, як вони можуть інтегруватися з грою на музичному інструменті, диригуванням, вокалом тощо. Це надавало можливість студентам побачити інтегративний зв'язок спеціальних дисциплін з дисциплінами психолого-педагогічного циклу.

Наведемо інший приклад інтеграції дисциплін фахового і психолого-педагогічного

циклів. Так, навчальна програма з диригування передбачає вивчення шкільного пісенного та хорового репертуару. Його опанування значною мірою орієнтує та спрямовує студентів на професію вчителя музичного мистецтва. Під час інтеграції вокально-хорових дисциплін з курсом «Вступ до спеціальності» студенти добирали музичні твори відповідно до вікових особливостей дітей, створювали анотації до обраних вокально-хорових творів. При цьому майбутні вчителі музичного мистецтва аналізували не тільки музично-теоретичні аспекти музичних творів, а й здійснювали їх психолого-педагогічну характеристику, виховні можливості тощо. Уже на першому курсі при написанні анотацій, спиралися на такі теми курсу «Вступ до спеціальності», як «Особистість вчителя», «Творчий характер діяльності вчителя» тощо. З курсу психології використовували матеріали таких тем, як «Діяльність», «Колектив», «Спілкування», «Особистість», «Почуття», «Здібності» тощо.

Важливою складовою педагогіки, безумовно є дидактика, яка за навчальним планом вивчається у четвертому семестрі і також безумовно відіграє вагомий роль у викладанні дисциплін фахового циклу. Так наприклад, на другому курсі на заняттях з дисциплін диригування та вокалу студенти повинні були виконувати напам'ять музичні твори під особистий акомпанемент, оволодівати вміннями опанування їхніх елементів, використовувати наочність, опанувати певними диригентськими жестами, диригувати вокально-хоровими творами в концертному виконанні тощо.

При цьому набути знання, уміння та навички з фахових дисциплін доповнювали знаннями з дидактики, зокрема з таких тем, як: «Зміст навчання», «Методи навчання», «Форми навчання», «Єдність процесів навчання та виконання», «Процес навчання».

Значну увагу приділяли курсу «Теоретичні основи виховання», який також забезпечує студентів вельми важливим комплексом знань, умінь та навичок, які необхідних для майбутньої професійної діяльності, адже інтегроване навчання учнів музичному мистецтву має забезпечувати і виховний вектор.

Нами також було розроблено і впроваджено в процес професійної підготовки майбутніх учителів музичного мистецтва спецкурс «Інтегроване навчання учнів», головною метою якого є поглиблення знань і умінь майбутнього вчителя музичного мистецтва щодо здійснення інтегрованого навчання учнів, з урахуванням педагогічних умов, що сприяють успішному розвитку інтегративної компетентності студентів. У

процесі вивчення спецкурсу студенти пізнають особливості професійно-педагогічної готовності педагога-музиканта до інтегрованого навчання учнів; осмислюють значимість і зміст її основних компонентів; усвідомлюють необхідність опанування готовністю до здійснення інтегрованого навчання. Спецкурс передбачає можливість для самооцінки на основі рефлексивного аналізу власних професійних умінь, якостей; самостійно обирати форми, методи, засоби навчання.

Розроблений спецкурс не відміння традиційну дисциплінарну структуру. Взаємодіючи з нею, спецкурс відображає діалектичний взаємозв'язок процесів інтеграції і забезпечує єдність методик (теорія, аналіз, спів, письмові завдання, диригування, вокал, гра на музичному інструменті тощо) протягом усього навчання, що сприяє кращому засвоєнню навчального матеріалу. Розроблений спецкурс підносить на більш високий науковий рівень весь навчальний процес у царині музично-педагогічної освіти та відображає актуальні тенденції інтеграції у розвитку науки, культури та мистецтва.

Висновки та перспективи подальших розвідок напряму. Формування професійної готовності майбутнього вчителя музичного мистецтва до інтегрованого навчання учнів необхідно вимагає інтеграції фахових і психолого-педагогічних дисциплін.

Здійснення інтеграції різних видів мистецтва в даному випадку не заперечує предметну систему навчання і виховання майбутнього фахівця. Проте на перший план висувається завдання цілісної професійної підготовки студентів – майбутніх учителів музичного мистецтва з опорою на знання та вміння, отримані студентами в процесі вивчення психолого-педагогічних дисциплін.

Інтегрований підхід до професійно-педагогічної підготовки фахівців сприяє забезпеченню формування готовності майбутнього вчителя до організації інтегрованого навчання школярів в рамках реалізації інтеграційних процесів у педагогічній системі, якщо: розкрито суть наукових уявлень про інтеграцію в інтеграційних процесах як наукових феноменах; виділено теоретико-методологічні і навчально-методичні засади педагогічної інтеграції; визначено особливості перебігу інтеграційних процесів у професійній освіті і шкільній освіті.

Перспективними напрямками подальших досліджень є розробка педагогічної технології підготовки майбутніх учителів музичного мистецтва до інтегрованого навчання учнів та її навчально-методичного забезпечення.

СПИСОК ДЖЕРЕЛ

1. Ермоленко Г. Ю. Формирование полихудожественной компетентности будущих учителей изобразительного искусства: автореф. дис. канд пед наук: 13. 00.08 «Теория и методика профессионального образования» / Г. Ю. Ермоленко. – Волгоград, 2010. – 20 с.

2. Кузнецова Е. И. Интеграция в процессе музыкального обучения будущих учителей / Е. И. Кузнецова. – Электронный ресурс – URL: <https://nsportal.ru/npo-spo/obrazovanie-i-pedagogika/library/2015/09/06/>.

3. Малашевська І. А. Інтегрована музично-теоретична підготовка майбутніх учителів музики на історико-стильовій основі / І. А. Малашевська. – Електронний ресурс – URL: <http://studentam.net.ua/content/view/7377/97/>

4. Наседкина А. В. Интегративный подход к формированию профессионально-педагогической культуры будущих педагогов-музыкантов / А. В. Наседкина: автореф. дис. ... канд.пед. наук: 13.00.08 «Теория и методика профессионального образования». – М., 2017. – 20 с.

5. Пиджоян Л. А. Развитие профессиональной компетентности будущих учителей музыки на основе интеграции музыкальной и педагогической составляющих / Л. А. Пиджоян: автореф. дис. ... канд. пед. наук: 13.00.01 «Общая педагогика, история педагогики и образования». – Елец, 2007. – 20 с.

6. Психологічний словник / За редакцією В. І. Войтка. – Київ: Вища школа, 1982. – 215 с.

7. Тарарак Н. Г. Міжпредметні зв'язки вокально-хорових дисциплін у фаховій підготовці майбутніх вчителів музики / Н. Г. Тарарак: дис. ... канд. пед. наук: 13.00.04. – Харків, 2008. – 233 с.

8. Философский энциклопедический словарь / Редкол. С. С. Аверинцев, Э. А. Араб-Оглы, Л. Ф. Ильичев и др. Изд. 2-е. – Москва: Сов. Энциклопедия, 1989. – 815 с.

REFERENCES

1. Yermolenko, H. Yu. (2010). *Formyrovaniye polikhudozhestvennoi kompetentnosti budushchikh uchitelei izobrazitel'nogo iskusstva*. [Formation of multiartistic competence of future teachers of fine arts]. Volhograd.

2. Kuznetsova, Ye. I. (2015). *Intehratsiia v protsesse muzykal'nogo obuchenii budushchikh uchitelei*. [Integration in the process of music education of future teachers]. URL: <https://nsportal.ru/npo-spo/obrazovanie-i-pedagogika/library/2015/09/06/metodicheskaya-rabota-na-temu-integratsiya-v> .

3. Malashevskaya, I. A. (2005). *Intehrovana muzychno-teoretychna pidhotovka maibutnikh uchyteliv muzyky na istoryko-stylovii osnovi*. [Intersubject connections of vocal-choral disciplines in professional training of future musical art teachers]. URL: <http://studentam.net.ua/content/view/7377/97/>.

4. Nasedkina, A. V. (2017). *Intehrativnyi podhod k formirovaniyu professionalno-pedahohicheskoi kultury budushchikh pedahohov-muzykantov*. [Integrative approach to the formation of professional-pedagogical culture of the future teachers-musicians]. Moscow.

5. Pidzhoian, L. A. (2007). *Razvitie professionalnoi kompetentnosti budushchikh uchitelei muzyki na osnove intehratsii muzykalnoi i pedahohicheskoi sostavliaiushchikh*. [Development of professional competency of future music teachers on the basis of integration of musical and pedagogical components]. Yelets.

6. Voitko, V. I. (1982). *Psikholohichnyi slovnyk*. [Psychological dictionary]. Kyiv.

7. Tararak, N. H. (2008). *Mizhpredmetni zvyazky vokalno-horovykh dystsyplin u fahovii pidhotovtsi maibutnikh vchyteliv muzyky*. [Intersubject connections of vocal-choral disciplines in professional training of future musical art teachers]. Kharkiv.

8. Averintsev, S. S., Arab-Ohly, E. A., Ilichev, L. F. (1989). *Filosofskii entsiklopedicheskii slovar*. [Philosophical encyclopedic dictionary]. Moscow.

ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРА

ЖУКОВ Василь Павлович – старший викладач кафедри музично-інструментальної підготовки вчителя, аспірант кафедри загальної педагогіки і педагогіки вищої школи, Харківського національного педагогічного університету імені Г. С. Сковороди/

Наукові інтереси: інтеграційні процеси у мистецько-педагогічній освіті, інноваційно-орієнтована підготовка майбутніх фахівців мистецького спрямування.

INFORMATION ABOUT THE AUTHOR

ZHUKOV Vasyl Pavlovich – Postgraduate Student of the Department of General Pedagogics and Pedagogy of the Higher School, H. S. Skovoroda Kharkiv National Pedagogical University.

Circle of scientific interests: integration processes in artistic-pedagogical education, innovation-oriented training of future specialists artistic direction.

Дата надходження рукопису 23. 04. 2018 р.
Рецензент – д.п.н. професор О. М. Олексюк.